

SALLAY GERGELY PÁL (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum)

„Si Deus pro nobis, quis contra nos, 1922” – 100 éves a Magyar Érdemrend

Magyarország első világháború utáni függetlenné válását követően, az 1920-as évek elején új, önálló magyar kitüntetési rendszer létrehozása vált lehetővé és szükségessé. Erre korábban csak egyszer, az 1848–1849-es szabadságharc során történt kísérlet. Az 1945-ig tartó, mintegy negyedszázados történelmi korszak magyar kitüntetési rendszerének gerincét képező Magyar Érdemkeresztet (későbbi nevén Magyar Érdemrendet) Horthy Miklós kormányzó 1922. június 14-én alapította, alapszabályait 1923. június 19-én hagyta jóvá. A második világháború időszakában az érdemrend fokozatait hadikitüntetésként is adományozták. Fennállása több, mint 20 éve alatt a Horthy-kori Magyar Érdemrendnek bel- és külföldön egyaránt számos kitüntetettje volt, híres államférfiaktól katonatisztekten, egyházi személyeken és művészeken át – az akkori társadalmi berendezkedésnek megfelelően még kisszámú – női adományozottakig. Az előadás az ezen a néven ma újra létező érdemrendet és annak történetét mutatja be, különös tekintettel a kitüntetés nevezetes tulajdonosaira és a rendjel fennmaradt különleges példányaira.

NÉMETH SZILVIA (Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság)

A csehszlovák katonai kitüntetések létrejötte és fejlődéstörténete (1918-1938)

A Nagy Háború kitörése után a külföldön élő csehek és tótok (szlovákok) nagymértékben befolyásolták a nemzetébresztő harcok alakulását. Az Amerikai Tótok Ligája az Egyesült Államokban 1914. szeptember 10-én kiadta a „Tót sérelmek és követelmények memorandumát”, amelyben a tótok (szlovákok) önrendelkező jogát követelték. Egy évvel később a tót (szlovák) és cseh honfitársi egyesületek képviselői a clevelandi konferencián egyezséget

kötöttek, ahol a nemzetébresztő harcok folyamatáról és a Csehszlovák állam kiépítésének a feltételeiről, ill. Szlovákia autonóm fennállásáról tárgyaltak. Az amerikai tótok (szlovákok) és csehek Oroszországban, Franciaországban és Nagy-Britanniában politikai és katonai csoportokat (Cseh Katonai Egység Oroszországban, „Üdvözlés” Század Franciaországban) hoztak létre. Ezután megalakultak a Csehszlovák Idegenlégiók Franciaországban, Olaszországban és Oroszországban. 1916 februárjában megalakult a Csehszlovák Nemzeti Tanács Párizsban, amely 1918. október 15-én kiadta a Washingtoni nyilatkozatot a csehszlovák nemzet önállóságáról. A Csehszlovák Köztársaság 1918. október 28-án alakult meg. A csehszlovák kormány kinevezése után megalakult a Csehszlovák Honvédelmi Minisztérium, amelynek fő feladata a csehszlovák hadsereg létrehozása volt. Ezután sor kerülhetett az állami és katonai szimbólumok (címer, pecsét, zászló, egyenruhák, jelvények, kitüntetések) kialakítására. A csehszlovák kitüntetések szabályozó jogszabályok értelmében a következő katonai kitüntetések létesültek: Csehszlovák Harci Kereszt (Československý vojnový kříž), Csehszlovák Forradalmi Érem (Československá revolučná medaila), Súlyom Érdemrend (Rad Sokola), Szövetségi Győzelem Érem (Spojenecká medaila Víťazstva), Csehszlovák Fehér Oroszlán Érdemrend (Československý rad bieleho leva), Csehszlovák Fehér Oroszlán Érem (Československá medaila bieleho leva), Csehszlovák Önkéntesek Emlékjelvénye (Pamätný odznak československé hodobrovoľníka 1918-1919), Trocnói Ján Žižka Érme (Medaila Jána Žižku z Trocnova). Ezeket a kitüntetések és érmeket az előadó részletesen szemlélteti.

RAINER PÁL (Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság)

A Magyar Érdemrend egyik kitüntetettjének életútja: dr. Ambrózy Árpád m. kir. címzetes hadbíró altábornagy

Az előadás nyomon követi az 1882-ben Balassagyarmaton született tábornok pályafutását, a felvidéki diákeveket, a haditengerészetnél Pólában és az adriai partokon töltött éveket, majd a hadbíró tisztikar élére való

emelkedését, végül a II. világháború utáni kitelepítését és 1954-ben történt elhalálózását. Megismerjük kitüntetésait. Betekintünk családi életébe is.

MARUZS ROLAND (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum)

„Vitéz és önfeláldozó magatartásért”

Az előadás alapját a tíz éve megjelent Középkereszt, tisztikereszt, lovagkereszt című kötet adja, amelyben a szerző a Magyar Érdemrend posztumusz adományozását és az adományozottak körét dolgozta föl. Az előadásból képet kaphatunk a statisztikai adatokról, valamint számos tiszt katonai pályáját és hősi halálának körülményeit ismerhetjük meg, akinek post mortem adományozták a Magyar Érdemrend valamelyik fokozatát.

OGOLJUK-BERZSENYI ANETT

(Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság)

A Magyar Érdemrend adományozásai az egészségügyi dolgozók körében

A 20. század első évtizedei az orvoslás terén jelentős változásokat hoztak. Ekkor lendült fel a ma ismert szakágak önállóvá válása, új diagnosztikai és terápiás eljárások kerültek bevezetésre. Ezek a változások az egészségügyi dolgozók kitüntetés-adományozásaiban is tükröződnek. A Monarchia korának csupán néhány szakterület dolgozóit elismerő, sőt bizonyos területeket kifejezetten mellőző gyakorlatával szemben a Horthy-korszakban kitüntetettek között számos szakma kiválóságai jelennek meg. Az előadó célja felvázolni a két világháború közötti időszak érdemszerzési lehetőségeit és szokásait, különös tekintettel a Magyar Érdemrend adományozásaira az egészségügy területén.

DEMETER MÁRTON (Magyar Falerisztikáért Alapítvány)

Kitüntetések viselése a 20. században, különös tekintettel a Magyar Érdemrendre

A modern kitüntetések viselésének szabályai, illetve divatja a 19. és 20. század fordulójára forrták ki magukat. A szabályok a katonai állományra és a civil kitüntetettekre egyaránt vonatkoztak, bár utóbbiak gyakorlatát a kor divatja is erősen befolyásolta, illetve a történelmi korszakok változásai mély nyomot hagytak e szokásokon. Az előadó rövid áttekintést nyújt a rendjelek és kitüntetések viselésének változatos lehetőségeiről, kiemelve a Magyar Érdemrend 100 éves történetének állomásait.

HAJDÚ GERGELY (Magyar Falerisztikáért Alapítvány)

A Magyar Érdemkereszt és Magyar Érdemrend (1920-1945) kitüntetéstokjai

Az előadó az idén 100 éves Magyar Érdemkereszt és Magyar Érdemrend Magyar Királyság-kori (1920–1945) tokjait mutatja be. Célja, hogy – többek között kitüntetési hagyatékok segítségével – átfogó és rendszerezett képet mutasson egy korszak nemzeti egységét képviselő kitüntetés rendszerről annak protokolláris kellékein, a kitüntetések tokjain keresztül.

HOLMÁR ZOLTÁN (Kállay Gyűjtemény, Nyíregyháza)

Különleges érdemrendek a nyíregyházi Kállay Gyűjtemény rendjelgyűjteményében

A Kállay Gyűjtemény algyűjteményei között kiemelkedő helyet foglal el a falerisztikai kollekción. Ebben 38 féle rend, kitüntetés inszigniai találhatóak, amelyek 13 európai, illetve 4 közép- és dél-amerikai országból származnak,

12 magyar eredetű, valamint a Habsburg korszakból való. Az egyes darabok az 1900-as évek elejétől 1958-ig kerültek átadásra, amelyek döntően báró altorjai Apor Gábor diplomatától, a Szuverén Máltai Lovagrend nagykancellárjától származnak, de ezeken kívül Kállay Miklós miniszterelnök rendjelei – köztük a Magyar Érdemrend több példánya – is fellelhetőek.

MÉZES ÁDÁM (Magyar Nemzeti Múzeum)

Kitüntetések személyi hagyatékokból a Magyar Nemzeti Múzeumban

A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményeiben már az alapítás idejében megjelentek a falerisztikai vonatkozású műtárgyak, azonban egészen a 20. század második feléig várni kellett szervezett gyűjtésükre, illetve gyűjteménybe rendezésükre. Jelenleg hozzávetőlegesen 2000 példány képezi az Éremtár kitüntetés-gyűjteményét. Az évtizedek során számos kitüntetés került személyi hagyatékokból az Éremtár gyűjteményébe. Jelen előadás keretében a múzeum kevésbé ismert személyi vonatkozású falerisztikai emlékeiből mutatunk be egy válogatást, úgymint Reviczky Károly varsói követ számára adományozott Máltai Lovagrend aranykeresztjét (1785), dr. Argay István győri orvos vatikáni Szent Szilveszter és Aranysarkantyú Rend láncát (1899), továbbá a Barkóczy-Hadik család kitüntetés-hagyatékát.

GÖDÖLLE MÁTYÁS (Magyar Nemzeti Múzeum)

A Magyar Érdemrend ábrázolása portréfestményeken

1945 előtt Magyarországon általánosan elterjedt szokás volt, hogy a magas rangú vagy kiemelt társadalmi pozícióban levő személyek portrét festettek magukról egy ismert vagy kevésbé ismert művésszel. Ezeken a portrékon gyakran szerepeltek az illető személy kitüntetései és köztük a Magyar Érdemrend valamely fokozatának jelvényei is. Olykor éppen egy frissen elnyert előkelő kitüntetés adott alkalmat a portré elkészítésére, mint például

Bethlen István miniszterelnök esetében, aki a Magyar Érdemrend nagykeresztjének átvétele után festette meg magát a kitüntetéssel. A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka számos Horthy-kori portréábrázolással rendelkezik, amelyek közül a témához illeszkedő festményeket mutatja be az előadó

PALLOS LAJOS (Magyar Numizmatikai Társulat)

A Magyar Köztársasági Érdemrend, 1946–1949

A II. világháborút követően megváltozott társadalmi viszonyok új kitüntetési rendszer létrehozását tették szükségessé. Ennek az új rendszernek leglényegesebb eleme a Magyar Köztársasági Érdemrend és Érdemérem. Az új kitüntetés megalkotásának kezdete 1945 utolsó hónapjaira megy vissza, a végleges kialakítása már a köztársasági államforma megszületése után zajlott le. A rendjel fokozatai és jelvényeinek külalakja a Magyar Érdemrendet követik, de lényeges változtatásokkal. Az 1949-es kommunista hatalomátvétel megszüntette a köztársaság kitüntetését, helyette a fokozatok átnevezésével és új típusú jelvényekkel a népköztársaság érdemrendjét hozta létre. Az előadás a rövid életű köztársasági kitüntetés történetének vázlatos áttekintését foglalja magába.

PANDULA ATTILA (Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság)

A Magyar Érdemrend „kitüntetés család” újjászületése (1990–1991)

A rendszerváltás időszakában más országokhoz hasonlóan Magyarországon is rendkívül nagy társadalmi igény mutatkozott az akkori kitüntetési rendszer felszámolására és a korábbi időszakokban létezett nemzeti jellegű kitüntetési rendszerek visszaállítására.

Dr. Antall József miniszterelnök úr megbízásából, legalábbis egy ideig, az előadó maga is cselekvő részese volt ennek a folyamatnak.

Mint ismeretes, 1991-ben visszaállításra került a Magyar Köztársasági Érdemrend és a Magyar Köztársasági Érdemkereszt. Az addigi kitüntetési rendszer pedig rövid távon leépítésre került.

